

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.12.2007, sp. zn. 21 Cdo 441/2007, ECLI:CZ:NS:2007:21.CDO.441.2007.1

Číslo: 15/2009

Právní věta: Ztratí-li po zahájení řízení způsobilost být účastníkem řízení fyzická osoba, která nezanechala žádné dědice, jejíž dědici jsou nezpůsobilí dědit nebo jejíž dědictví nenabude (nemůže nabýt) z jiných důvodů žádný dědic, soud rozhodne (§ 107 o. s. ř.) o tom, že v řízení bude na jejím místě pokračováno se státem, jen tehdy, bylo-li pravomocným usnesením o dědictví potvrzeno, že dědictví připadlo státu podle ustanovení § 462 obč. zák.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 11.12.2007

Spisová značka: 21 Cdo 441/2007

Číslo rozhodnutí: 15

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Řízení před soudem

Předpisy: § 107 odst. 1 předpisu č. 99/1963Sb.

§ 107 odst. 2 předpisu č. 99/1963Sb.

§ 243b odst. 2 předpisu č. 99/1963Sb.

§ 243b odst. 3 předpisu č. 99/1963Sb.

§ 460 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 462 předpisu č. 40/1964Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se žalobou podanou u býv. Krajského obchodního soudu v Ostravě dne 11. 4. 2000 domáhal, aby byly vyloučeny z konkursní podstaty úpadce R. P., v. o. s., nemovitosti označené jako „objekt bydlení čp. 400 s p. č. 528 – zastavěná plocha o výměře 239 m² a s p. č. 529 – zahrada o výměře 611 m², které jsou zapsány na LV č. 344 pro obec a k. ú. H. u Katastrálního úřadu v O.“ Žalobu zdůvodnil zejména tím, že nemovitosti, které jsou v jeho vlastnictví, byly sepsány do konkursní podstaty z důvodu zatížení zástavním právem, zřízeným zástavní smlouvou ze dne 27. 4. 1994 ve prospěch úpadcova věřitele I. banky, a. s., ačkoliv si žalobce „není vědom, že by smlouvu o zřízení zástavního práva podepsal, a již z prvního pohledu má za to, že podpis, kterým je tato smlouva opatřena, není jeho“.

V průběhu řízení před soudem prvního stupně žalobce dne 24. 9. 2005 zemřel.

Poté, co ze sdělení notářky JUDr. B. B. zjistil, že žalobce nezanechal závěť, že všichni, kdo by

„přicházeli v úvahu“ jako dědici, dědictví po žalobci odmítli, a že proto dědictví má ve smyslu ustanovení § 462 obč. zák. připadnout státu, K r a j s k ý s o u d v Ostravě usnesením ze dne 28. 6. 2006 rozhodl, že v řízení bude „po právní moci tohoto usnesení“ pokračováno s Českou republikou – Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových. Dospěl k závěru, že žalobce ztratil po zahájení řízení způsobilost být účastníkem řízení, že povaha věci umožňuje pokračování v řízení a že „stát“, kterému „dědictví po žalobci připadlo podle ustanovení § 462 obč. zák.“, bude „v řízení zastupovat Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových“.

K odvolání České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových V r c h n í s o u d v Olomouci usnesením ze dne 24. 8. 2006 usnesení soudu prvního stupně potvrdil. Dovodil nejprve, že „usnesení soudu ve smyslu ustanovení § 175q odst. 1 písm. b) o. s. ř., kterým se potvrzuje, že státu připadlo dědictví, má jen deklaratorní povahu“ a že „zákon před vydáním rozhodnutí dle § 175q odst. 1 písm. b) o. s. ř. dává státu na zvážení, zda nabídne věřitelům k uspokojení jejich pohledávek věci z dědictví, které svou hodnotou odpovídají výši pohledávek (§ 175p o. s. ř.), a je rovněž věcně legitimován navrhnout likvidaci dědictví (§ 472 odst. 1 obč. zák., § 175t odst. 1 o. s. ř.)“, a posléze uzavřel, že, „jestliže je stát oprávněn nabídnout věci z dědictví věřitelům a je-li též oprávněn (nikoliv povinen) v případě, že věřitel či některý z nich tuto nabídku odmítne, navrhnout likvidaci dědictví“, povaha věci (vyloučení majetku z konkursní podstaty) připouští, aby „se s dědicem, tj. se státem, pokračovalo dříve, než bude ukončeno dědické řízení“, když „od výsledku tohoto řízení bude závislé, zda stát bude moci nabídnout sporné nemovitosti dle § 175p o. s. ř. (neboť jsou ve smyslu ustanovení § 18 zákona o konkursu a vyrovnání stále do soupisu majetku konkursní podstaty zapsány) a zda případně sporné nemovitosti budou zpeněžovány žalovaným v rámci konkursního řízení či soudem v rámci likvidace v dědickém řízení“.

Proti tomuto usnesení odvolacího soudu podala Česká republika – Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových dovolání. Namítá, že státu, kterému majetek zůstavitele připadne podle ustanovení § 462 obč. zák., „nesvědčí právní důvod dědění“ a že z důvodu tzv. odúmrti stát nabývá zůstavitelův majetek ve smyslu ustanovení § 13 odst. 1 a 3 zákona č. 219/2000 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) dnem právní moci usnesení soudu o potvrzení nabytí dědictví, vydané podle ustanovení § 175q odst. 1 písm. b) o. s. ř. I kdyby státu připadalo dědictví podle ustanovení § 462 obč. zák. již dnem smrti zůstavitele, měly soudy přihlédnout též k tomu, že „stát může navrhnout likvidaci dědictví“, při níž nedochází k „právnímu nástupnictví“ a že tedy „stejně jako se zákonný či závětní dědic ne vždy stává právním nástupcem zůstavitele, nestává se jím vždy ani stát“. Dovolatelka navrhla, aby dovolací soud usnesení soudů obou stupňů zrušil a aby věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalovaný navrhl, aby dovolání bylo odmítnuto. Uvedl, že zákon může, jak je zřejmé též ze znění ustanovení § 107 odst. 2 o. s. ř., stanovit procesní nástupnictví „též odlišným způsobem“ a že v projednávané věci bylo procesní nástupnictví státu založeno ustanovením § 13 odst. 1 zákona č. 219/2000 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) „v souvislosti s ustanovením § 462 obč. zák.“

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o. s. ř.) a že jde o usnesení, proti kterému je podle ustanovení § 239 odst. 2 písm. b) o. s. ř. dovolání přípustné, přezkoumal napadené usnesení bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné.

Podle ustanovení § 107 odst. 1 o. s. ř. jestliže účastník ztratí po zahájení řízení způsobilost být účastníkem řízení dříve, než řízení bylo pravomocně skončeno, posoudí soud podle povahy věci, zda v řízení může pokračovat. Není-li možné v řízení ihned pokračovat, soud řízení přeruší. O tom, s kým bude v řízení pokračováno, soud rozhodne usnesením.

Podle ustanovení § 107 odst. 2 o. s. ř. ztratí-li způsobilost být účastníkem řízení fyzická osoba a umožňuje-li povaha věci pokračovat v řízení, jsou jejím procesním nástupcem, nestanoví-li zákon jinak, její dědici, popřípadě ti z nich, kteří podle výsledku dědického řízení převzali právo nebo povinnost, o něž v řízení jde.

Povahou věci se z hlediska ustanovení § 107 odst. 1, věty první, o. s. ř. rozumí hmotněprávní povaha předmětu řízení a spočívá v posouzení, zda práva a povinnosti, o něž v řízení jde, přešla (mohla přejít) podle hmotného práva ze zaniklého účastníka na někoho jiného. Umožňuje-li povaha věci pokračování v řízení, soud dále posoudí, zda v řízení je možné pokračovat ihned nebo zda řízení musí být přerušeno. Okolnost, zda je možné v řízení ihned pokračovat, se odvíjí od povahy předmětu řízení a od osoby, která ztratila způsobilost být účastníkem řízení, popřípadě též od stavu řízení, v němž jsou zjišťováni její právní nástupci.

V projednávané věci z dosavadních zjištění soudů vyplývá, že žalobce nezanechal závět a že všichni, kteří by mohli být jeho dědici ze zákona, dědictví odmítli. Za této situace je tedy nepochybné, že žalobcovým procesním nástupcem nemohou být jeho dědici. Vzhledem k tomu, že věcná legitimace k vyloučení ze soupisu podstaty je odvozena od vlastnictví předmětných nemovitostí, je pro určení procesního nástupnictví po žalobci ve smyslu ustanovení § 107 odst. 2 o. s. ř. významné to, jak vyplývá z právních předpisů právní nástupnictví ve vztahu k vlastnictví předmětných nemovitostí.

Dědictví, jehož nenabude žádný dědic, případně státu (§ 462 obč. zák.); také ve vztahu k dědictví případně státu platí, že se nabývá smrtí zůstavitele (§ 460 obč. zák.). Ze skutečnosti, že zůstavitel nezanechal žádné dědice, že zůstaviteli dědici jsou nezpůsobilí dědit nebo že z jiných důvodů dědictví nenabude (nemůže nabýt) žádný dědic, však nelze dovozovat, že by soud v usnesení o dědictví musel vždy potvrdit připadnutí dědictví státu. Dovolatelka správně upozorňuje, že dědické řízení může být skončeno také schválením dohody o přenechání dědictví zůstavitelovým věřitelům k úhradě dluhů, je-li dědictví předloženo, nebo že soud může nařídít likvidaci dědictví, je-li dědictví předloženo nebo navrhne-li to stát, kterému má dědictví připadnout podle ustanovení § 462 obč. zák., jestliže není možné uhradit peněžitý dluh zůstavitele zcela nebo zčásti penězi z dědictví a věřitel odmítl přijmout na úhradu své pohledávky věc z dědictví, i když dědictví není předloženo. Kdyby došlo k uzavření a schválení dohody o přenechání dědictví žalobcovým věřitelům k úhradě dluhů, nepřešlo by vlastnictví k předmětným nemovitostem na stát, ale na věřitele určeného dohodou. V případě likvidace žalobcova dědictví by se stal vlastníkem předmětných nemovitostí ten, kdo by je nabyt při zpeněžení žalobcova majetku, popřípadě stát, kdyby se je nepodařilo zpeněžit (§ 175u o. s. ř.); možnost „dalšího“ zpeněžení nemovitostí správcem konkursní podstaty by tím samozřejmě zůstala nedotčena.

Z uvedeného je zřejmé, že v projednávané věci stav řízení o dědictví po žalobci neumožňoval, aby v ní bylo možné ihned pokračovat. Soudy se měly blížeji seznámit s průběhem a dosavadními výsledky dědického řízení (vedeného u Okresního soudu v Opavě pod sp. zn. 30 D 917/2005) a stát (Českou republiku) mohly určit za žalobcova procesního nástupce jen tehdy, jestliže bylo nepochybné, že nedojde ani k dohodě o přenechání předloženo dědictví věřitelům, ani k likvidaci dědictví, tedy jestliže již bylo pravomocným usnesením o dědictví potvrzeno, že dědictví připadlo státu. Za této situace nemohlo být ihned pokračováno v projednávané věci a řízení mělo být přerušeno až do právní moci usnesení o dědictví, kterým by bylo potvrzeno připadnutí dědictví státu nebo kterým by byla schválena dohoda o přenechání předloženo dědictví věřitelům k úhradě dluhů, popřípadě až do zpeněžení předmětných nemovitostí v rámci likvidace žalobcova dědictví.

Z uvedeného vyplývá, že usnesení odvolacího soudu není správné; Nejvyšší soud je proto zrušil (§ 243b odst. 2, část věty za středníkem, o. s. ř.). Protože důvody, pro které bylo zrušeno usnesení odvolacího soudu, platí i na usnesení soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně (Krajskému soudu v Ostravě) k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3, věta druhá, o. s. ř.).